سنتزپژوهی عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره آموزش عمومی

دکتر پروین صمدی[۱] زهره قلاوند[۲]

چکیده: تربیت‌جنسی یکی از پیچیده و حساس‌ترین ساحتهای تعلیم و تربیت است که همواره به دلیل وجود پاره‌ای از ابهامها و سوءتفاهمهای نظری و فکری با موانع زیادی در عرصه عمل مواجه بوده است و همین امر، زمینه‌ساز ایجاد و بروز بسیاری از معضلات اجتماعی و انحرافهای رفتاری در میان نسل جوان شده است. ازاین‌رو، پژوهش حاضر با هدف تبیین عناصر دهگانه برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره آموزش عمومی انجام شده است. در این راستا، مطالعات انجام شده طی سالهای ۱۳۹۹-۱۳۸۰ در داخل و سالهای ۲۰۲۰-۱۹۹۰ در خارج از کشور با موضوعات تربیت‌جنسی، سلامت جنسی، عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی و آموزش جنسی به‌عنوان جامعه اطلاع‌رسان جست‌وجو شده و پس از مطالعات لازم، ۶۶ پژوهش براساس ملاکهای خروج برای نمونه انتخاب شده و با روش سنتزپژوهی شش مرحله‌ای روبرتس، ترکیبی بهینه از نتایج آنها ارائه شده‌است. برای فراهم آوردن اطلاعات موردنیاز، از فرم کاربرگ و برای اطمینان از میزان پایایی، از ضریب کاپای کوهن استفاده شده است. همچنین برای تحلیل داده‌ها نرم‌افزار NVivo-8 به‌کار رفته است. براساس یافته‌ها، اهداف تربیت‌جنسی شامل تدارک دانش، مهارت و نگرش لازم برای هدایت صحیح امور جنسی در فرد و زندگی اجتماعی است. محتوا در هر دوره منطبق بر اهداف بوده است و رویکردهای فعال تدریس مناسب‌اند. معلم نقش مشاور را دارد و می‌توان از منابع متنوع استفاده کرد. زمان و مکان انعطاف‌پذیر بوده است و فعالیتها باید در قالب گروههای کوچک انجام پذیرند و انواع روشهای ارزشیابی کیفی اهمیت دارند.

کلید واژگان: برنامه‌درسی، تربیت‌جنسی، سنتزپژوهی، دوره آموزش عمومی

☑ تاریخ دریافت: ۹۸/۹/۱۳ ☑ تاریخ پذیرش: ۹۹/۷/۱۶

۱. **نویسنده مسئول:** دانشیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکدهٔ علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا. psamadi@alzahra.ac.ir

۲. دانش‌آموخته دوره دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشکدهٔ علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا. ghalavandz@yahoo.com

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

مقدمه

انســـان همواره محور تعلیم و تربیت بوده اســـت، به‌طوری‌که تربیت وی باید در ابعاد مختلف مورد توجه قرار گیرد. چنانچه فقط به یک بُعد توجه شود، ابعاد دیگر آن به فراموشی سپرده می‌شود و تربیت درست صورت نمی‌پذیرد (کرد، جلیلی و کرد، ۱۳۹۷). تربیت نیز جنبه‌های گوناگون دارد، مانند تربیت دینی و معنوی، تربیت‌جنسی، تربیت اجتماعی، تربیت هنری و تربیت سیاسی. تربیت‌جنسی یک جنبه اساسی و مهم از زندگی انسان است.

تربیت‌جنســـی[1]، فرایند کســـب دانش و آگاهیهای مرتبط با جنسیت و نوع است، به‌گونه‌ای که فرد بتواند بر آن اساس مسئولیت‌پذیری لازم را در قبال تصمیمها و رفتارهای جنسی در همه مراحل سنی و زندگی داشـــته باشد (اسره[2]، ۲۰۰۸). سازمان بهداشت جهانی[3] تربیت‌جنسی را لازمه سلامت جنسی می‌داند و به‌گونه‌ای تربیت‌جنســـی و سلامت جنسی را تقریباً به یک معنا به‌کار می‌برد. براساس تعریف ســـازمان بهداشت جهانی، بهداشت جنسی عبارت اســـت از هماهنگی میان ذهن، احساس و جسم که جنبه‌های اجتماعی و عقلانی انســـان را در مسیر ارتقای شخصیت، ایجاد ارتباط و عشق قرار می‌دهد و هر گونه اختلال که منجر به ناهماهنگی و در نتیجه عدم رضایت از رابطه جنسی شود، می‌تواند نارسایی کنش جنســـی به همراه داشته باشد (به نقل از ناز[4]، ۲۰۱۴). تربیت‌جنسی به توسعه مهارتهای ضروری افراد در جهت تعامل بایســـته با نیازهای درونی خود و کسب مهارت لازم برای برقراری ارتباط با جنس مخالف اشـــاره دارد. مسلماً، تربیت‌جنســـی صرفاً انتقال اطلاعات و آموزش جنسی نیست، بلکه منظور اصلی از این نوع تربیت، توانمند ساختن فرد با ایجاد زمینه مناسب برای هدایت صحیح غریزه جنسی و مدیریت رفتار جنسی در چارچوب اعتدال و هماهنگ با هدف خلقت و ضمناً هنجارهای جامعه موردنظر است (مستوفی، گرمارودی، شمشیری و شکیبازاده، ۱۳۹۵).

تربیت‌جنســـی مانند دیگر شقوق تربیت، هنجاری و وابسته به ملاکها، معیارها و ارزشهای حاکم بر جامعه و مردم است و اهداف، مبانی، اصول و روشها و اصولاً چگونگی آن در یک جامعه نشأت گرفته از نوع نگاه حاکم بر این پدیده در آن جامعه است(چراغ‌چشم، ۱۳۸۳). به همین سبب از آنجا که دیدگاههای مختلفی در مورد اهمیت و توجه یا عدم توجه به انگیزه جنســـی وجود داشـــته نظرات متفاوتی نیز در زمینه تربیت‌جنسی شکل گرفته و به‌وجود آمده است که به‌صورت مشخص این نظریات را در سه‌گروه می‌توان جای داد.

گروه اول کســـانی که دیدگاهی تفریطی نســـبت به انگیزه جنسی و مسائل مربوط به آن دارند و حتی از زناشـــویی و ازدواج اعراض و از مســـائل جنسی با شـــرم یاد می‌کنند. آیینهای مانند جاینی،

1. Sexual education
2. Esere
3. World Health Organization
4. Naz

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

بودایی و مانی در ایران باستان و برخی آیینها مانند پروتستانهای مسیحی رابطه جنسی را ذاتاً پلید می‌شمارند. گروه دوم کسانی که دیدگاه افراطی در این زمینه دارند و معتقدند که باید جلو تحریمهای جنسی گرفته شود و آزادی جنسی رواج داشته باشد. آنان این‌گونه احتجاج می‌کنند که جلوگیری از بروز انگیزه‌های جنسی، باعث به‌وجود آمدن عقده‌های روانی و عاطفی در فرد می‌گردد و در نتیجه، جرم و جنایت در جامعه گسترش می‌یابد. از سردمداران این دیدگاه، زیگموند فروید روانشناس و برتراند راسل هستند (اوحدی، ۱۳۸۴). این دیدگاه که دربارهٔ علاقه و انگیزه جنسی در غرب مطرح شده اساس تفکر و فلسفه حاکم بر تربیت‌جنسی در غرب است (پورامینی، ۱۳۸۳). دیدگاه گروه سوم دربارهٔ انگیزه جنسی دیدگاه اعتدال در این زمینه است. به‌طور مشخص دین مبین اسلام دربارهٔ انگیزه جنسی این دیدگاه را دارد. اسلام نسبت به انگیزه جنسی قائل به تعدیل این انگیزه و جلوگیری از بال و پر دادن به آن است و اعتقاد دارد ارضای آن باید در قالب ضوابط شرعی، مبانی و اصول مبتنی بر ارزشهای دینی باشد (مزیدی و خدمتیان، ۱۳۹۶). دین مبین اسلام توجهی خاص به هدایت غریزه جنسی کرده است. عدم وجود انحرافات جنسی در نظام اسلامی هدفی متعالی است و از آنجا که پیشگیری از انحرافات جنسی آسان‌تر از درمان آن است، توجه به تربیت‌جنسی دانش‌آموزان به‌عنوان مهم‌ترین راهکار پیشگیری از انحرافات جنسی لازم است (جعفری‌ثانی، ابراهیمی‌هرستانی و کرمی، ۱۳۹۰). در جامعه ایران ارزش حاکم بر جامعه را سه نهاد خانواده، مدرسه و مذهب پایه‌گذاری می‌کنند. اگر چه والدین در تربیت فرزندان خود نقش اساسی به‌عهده دارند، اما بسیاری از والدین بحث در مسائل جنسی را نوعی بی‌حیایی و بی‌ادبی تلقی می‌کنند، ازاین‌رو نقش آموزش‌وپرورش رسمی در تربیت‌جنسی برجسته می‌شود.

نظام آموزشی امروز بیش از هر زمان دیگری نیازمند برنامهٔ تربیت‌جنسی است، زیرا با پیشرفت تمدن و فناوری و گسترش شبکه‌های اطلاع‌رسانی، وسایل ارتباط‌جمعی جهانی و گسترش و رواج عوامل برانگیزاننده جنسی، وضعیت اسفبار جنسی به‌وجود آمده و حیات جامعه بشری با مخاطره جدی مواجه شده است. این عوامل سبب شده است که تربیت و آموزش جنسی به دلایل ذیل دارای اهمیت باشد:

۱. نیازهای جنسی یکی از نیازهای پیشین انسانهایی است که به بلوغ جنسی رسیده‌اند و براساس هرم مزلو تا زمانی که کمیتهایی (حداقلی) از نیازهای پیشین برآورده نشود، نمی‌توان انتظار داشت انسانها به دیگر نیازهای خود بیندیشند. ۲. از نگاه روانشناسان، مشاوران خانواده و حقوق‌دانان بسیاری از ناهنجاریهای اخلاقی و اجتماعی مانند تجاوز، جدایی و درگیریهای خانوادگی از کاستی یا فزون‌خواهی جنسی سرچشمه می‌گیرد (اکبری، ۱۳۹۲). ۳. در جامعه‌ای که در حال گذر از سنت به مدرنیته است، نگاه دختران و پسران نسبت به جنسیت به‌همراه سایر آموزشها می‌تواند گامی مؤثر و کم‌هزینه‌تر در این گذر باشد. ۴. آگاهی از مسائل بهداشتی روزآمد، انواع بیماریهای رو به گسترش جسمی و روانی و ناهنجاریهای اخلاقی و اجتماعی نیاز ما را به آموزش جنسی چندان می‌کند (فرمهینی‌فراهانی، ۱۳۸۵).

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

۵. هدایت جنسی. ۶. بروز بلوغ جنسی و تغییرات بنیادین جسمی و روانی در دانش‌آموزان پرسشهایی برمی انگیزد که چنانچه پاسخ مناسبی دریافت نکنند آن را با همسالان خویش در میان می‌گذارند یا از راههایی مانند ماهواره و اینترنت و ... پاسخ خود را جست‌وجو می‌کنند و چه بسا پاسخ درستی دریافت نمی‌کنند (فرمهینی‌فراهانی، ۱۳۹۲).

نتایج پژوهش اکورا[1] و همکارانش (۲۰۱۸) نشان داده که ادغام برنامه آموزش جنسی در برنامه‌درسی رسمی مدارس امری حیاتی است و برای موفقیت آموزش جنسی در میان نوجوانان تلاش مشترک معلمان، رهبران جامعه، نوجوانان، مربیان بهداشت و والدین لازم است. همچنین تحقیق روررباخ[2] و همکاران (۲۰۱۵) نشان داده که برنامه‌درسی آموزش جنسی تأثیری معنادار و مثبت بر رفتار روانی- اجتماعی دانش‌آموزان می‌گذارد.

بنابراین می‌توان بیان کرد که آموزش جنسی نقش اساسی در سلامت و پیشگیری جنسی کودکان و نوجوانان و عموم افراد جامعه دارد (پاپ و روسو[3]، ۲۰۱۵) و عدم وجود اطلاعات صریح و علمی مبتنی‌بر آموزش جنسی ممکن است منجر به گسترش سردرگمی و اضطراب در رابطه جنسی شود، به‌گونه‌ای که افراد در زندگی و در مواجهه با موقعیتها و شرایطی که نیاز به دانش جنسی دارند به‌نحو شایسته عمل نکنند (تودارو[4] و همکاران، ۲۰۱۸).

شواهد موجود نشان می‌دهد که ردپای تربیت‌جنسی در سند تحول بنیادین نظام آموزش‌وپرورش ضعیف است و برنامه‌درسی رسمی موجود در دوره آموزش عمومی نتوانسته است به‌نحو شایسته به تربیت‌جنسی کودکان و نوجوانان بپردازد (سعیدی‌رضوانی، ۱۳۹۷). همچنین در سند تحول بنیادین صرفاً به بیان کلیات بسنده شده، بعضی از مفاهیم جنسی مهم نادیده گرفته شده، چگونگی و نوع تلفیق بیان نشده و عناصر مهم برنامه‌درسی به‌خوبی مشخص نشده‌اند. از سویی هم دانش‌آموزان درکی درست نسبت به دانش جنسی ندارند. در پژوهش حاضر تلاش شده است که براساس مطالعات انجام شده، الگویی برای تبیین عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی طراحی شود، ازاین‌رو سؤال اساسی پژوهش این‌گونه مطرح شده است:

یافته‌های پژوهشی، عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی دوره آموزش عمومی را چگونه تبیین می‌کنند؟

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش سنتزپژوهی استفاده شده است. در این روش مطالعات گوناگون و شاید پراکنده‌ای که می‌توانند با نیازهای خاص میدان عمل مرتبط باشند، گردآوری، سپس با هم پیوند یافته و

1. Achora
2. Rohrbach
3. Pop & Rusu
4. Todaro

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

کل مجموعه دانش حاصله در قالبی متناسب با نیازهای کنونی مورد ارزیابی، سازماندهی مجدد و تفسیر قرار می‌گیرند. ازاین‌رو در این‌روش صرف قرار دادن دانشهای قبلی مدنظر نیست، بلکه ترکیب یافته‌های گوناگون در چارچوبی مشـــخص که روابطی جدید را در پی دارد، مورد تأکید اســـت (شورت[1]، ۲۰۰۷؛ ترجمه مهرمحمدی، ۱۳۹۶).

جامعه‌اطلاع‌رسان پژوهش شامل همه‌مقالات علمی-پژوهشی، پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد، رساله‌های دکتری و کتابهای چاپ شـــده طی ســـالهای ۱۳۹۹-۱۳۸۰ در داخل کشـــور و سالهای ۲۰۲۰-۱۹۹۰ در خارج از کشور اســـت که موضوع آنها تربیت‌جنسی، برنامه‌درسی تربیت‌جنسی و سلامت جنسی در دوره آموزش عمومی است. انتخاب دوره زمانی ذکر شده در داخل کشور از آن جهت بوده است که طی این سالها براساس یافته‌های پژوهشهایی که بیشتر به‌شیوه تحلیل محتوا انجام شده‌اند، صرفاً سعی شده وضعیت محتوای تربیت‌جنســـی در برخی از دروس مشخص شود و سایر عناصر برنامه‌درسی مورد توجه قرار نگرفته‌اند. همچنین اندک پژوهشـــهایی کـــه در زمینهٔ این موضوع به طراحی الگو پرداخته‌اند فقط عناصر اهداف، محتوا، روشهای تدریس و سنجش و ارزشیابی را مورد توجه قرار داده و از توجه به سایر عناصر غافل مانده‌اند. دلیل فاصله زمانی انتخاب شده در خارج از کشور این بوده که کشورهای بسیاری به تأثیرگذاری آموزش و تربیت‌جنسی در هدایت صحیح این غریزه در فرد و جامعه پی برده و پژوهشهای بســـیاری را در سطح پیش از دبســـتان تا آموزش عالی دربارهٔ یک یا چند عنصر برنامه‌درسی مرتبط با تربیت‌جنســـی انجام داده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر در پی تبیین همه عناصر (دهگانه) برنامه‌درســـی براساس ترکیب نتایج پژوهشهای گوناگون بوده و براساس ملاکهای خروج ۶۶ پژوهش را به‌عنوان نمونه مورد بررسی قرار داده است.

برای فراهم آوردن اطلاعات موردنیاز، از فرم کاربرگ طراحی شـــده از سوی پژوهشگر استفاده شده است. برای اطمینان از نحوه کدگذاری، دو نفر ارزشیاب مجدداً کدگذاری را انجام داده‌اند. به‌منظور تأیید پایایی، از فرمول ضریب کاپای کوهن اســـتفاده شده و میزان توافق میان ارزشیابها ۰/۸۷ به‌دست آمده است که نشان‌دهنده ۸۷ درصد توافق در کدگذاریها بود.

همچنین برای تحلیل داده‌ها و کدگذاری باز، محوری و گزینشی از نرم‌افزار NVivo-8 و برای تحلیل یافته‌ها از الگوی شش‌مرحله‌ای سنتزپژوهی روبرتس استفاده شده است.

۱. شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی نیاز

هنگامی که به مباحث تربیت‌جنســـی می‌پردازید، دو عنصر زمان و مکان به منزلهٔ ضرورت مســـئله، قابل‌عنایت می‌شوند. مثلاً در زمان حاضر به سبب انفجار رسانه‌ها و ترافیک اطلاعات و ابررســـانه و لجام گســـیختگی اطلاعات که دنیا را نیز با سه انفجار (جمعیت، اطلاعات و انتظار)

1. Short

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

مواجه کرده اســـت، طرح مســـئله و برخورد علمی، کاربردی و روشـــی با بعضی مباحث ازجمله تربیت‌جنسی، ضرورت تام دارد و روشن است که استراتژی جدید در زمینهٔ مواجهه با این بحث، نســـبت به جامعه دیروز متفاوت است. مهم‌تر اینکه نمی‌توانیم منتظر باشیم فرداهای رشد برسد و نوجوان ما از طریق اکتشـــاف و آزمایش و خطا در محدوده‌های منع و نگرانی حقیقت وجودی خود، وظایف و تکالیف، نحوه برخورد، تربیت نفس خویشـــتن و دیگر مســـائل را تجربه کند. ما وظیفه داریم تماشاگر نباشیم و او را برای فرداهای زندگی و مقابله با ابهام حاضر، با سلاح آگاهی مســـلح سازیم. حتی دیده شده است که بعضی از بزرگان تعلیم و تربیت این پنداره را تصحیح و تأکید می‌کنند که تربیت‌جنسی امر سهل و ساده‌ای نیست و نمی‌توان با تغافل با آن برخورد کرد و اجرای آن را به‌دســـت زمان سپرد، بلکه باید برای زمان، مطابق نیاز و با حفظ شئونات اخلاقی، دینی، عرفی و فرهنگی اقدام به تربیت کرد.

از آنجـــا که مطالعات گوناگـــون، از زوایای مختلف بازده‌های متعـــددی را گزارش کرده‌اند، بنابراین نیاز است که ابتدا بر پایه مطالعات انجام‌شده و تجربیات کسب‌شده در این زمینه عناصر برنامه‌درســـی تربیت‌جنسی تبیین شوند. جســـت‌وجوی مقدماتی مطالعات نشان داده که همه عناصر برنامه‌درســـی تربیت‌جنسی به‌خوبی تبیین نشده‌اند. بنابراین طراحی الگویی برای تبیین همه عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره آموزش عمومی ضروری است.

۲. اجرای پژوهش به‌منظور بازیابی اطلاعات

از آنجایی که مبنای این پژوهش برنامه‌درسی تربیت‌جنسی و عناصر آن است، تلاش شده تا بررسی و تحلیل پژوهشهای صورت گرفته روی برنامه‌درسی و عناصر آن انجام شود. ازاین‌رو ابتدا همهٔ پژوهشهای علمی معتبر شامل کتابها، پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، رساله‌های دکتری و مقالات علمی-پژوهشـــی مربوط به نظام آموزشی از طریق جست‌وجوی کلیدواژه‌هایی همچون تربیت‌جنسی، برنامه‌درسی تربیت‌جنسی، سلامت جنسی و آموزش جنسی از طریق پایگاههای اطلاعاتی داخلی ماننـــد Magiran، Noormags، SID، Civilica، علم‌نت، پرتال جامع علوم انسانی و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات (Irandoc) و همچنین پایگاههای اطلاعاتی خارجی مانند Scopus, Google, Emerald, Science Direct و ... شناسایی، سپس با توجه به هدف پژوهش، منابع مرتبط حفظ و منابع غیرمرتبط حذف شده است. به‌منظور بالا بردن کیفیت کار، دو نفر از کارشناســـان روشهای جســـت‌وجوی منابع اطلاعاتی، جست‌وجوی مقالات را به‌صورت جداگانه انجام داده‌اند.

۳. گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات

این مرحله به داوری درباره تعیین مطالعات مرتبط با نیازهای دانشی اختصاص دارد؛ داوری

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

که نیازمند تدوین ملاکهایی برای گزینش و دسته‌بندی مطالعات است (کاویانی، لیاقت‌دار، زمانی و عابدینی، ۱۳۹۷). معیارهای اصلی ورود[1] به این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. مقالات، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و کتابهای چاپ شده در حوزه تربیت‌جنسی، آموزش جنسی، برنامه‌درسی آموزش جنسی و سلامت جنسی طی سالهای ۱۳۹۹- ۱۳۸۰ در داخل کشور و ۲۰۲۰-۱۹۹۰ در خارج از کشور. از آنجایی که سنتزپژوهی صرفاً با داده‌های کیفی سر و کار دارد، لذا مقالات، پژوهشها، کتابها و پایان‌نامه‌هایی که با روشهای کیفی مناسب مانند مصاحبه، مشاهده، مرور نظام‌مند، کتابخانه‌ای و سایر روشهای کیفی و همچنین منابعی که با روشهای کمی پیمایشی، تجربی و همبستگی انجام شده‌اند اما دارای نتایج کیفی بودند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۲. منابع باید داده‌ها و اطلاعات کافی را در زمینهٔ اهداف پژوهش گزارش کرده باشند، ازاین‌رو کفایت یک پژوهش برای بررسی در این پژوهش، گزارش بازده‌های آموزشی حاصل از تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی است.

۳. پژوهشهایی که فرایند بررسی تخصصی را زیر نظر داوران متخصص طی کرده و به‌صورت مقاله کامل از طریق برخط یا به‌طور کامل چاپ شده باشند.

با توجه به جست‌وجوهای انجام شده در مجموع ۳۱۶ مطالعه براساس ملاکهای ورود به این پژوهش یافت شد که تعدادی از این مطالعات برای ورود به تحلیل نهایی مناسب نبودند و براساس ملاکهای خروج از فرایند تحلیل خارج شدند. ملاکهای خروج از این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. پژوهشهایی که اطلاعات کافی در زمینه اهداف این پژوهش ارائه نداده بودند. به‌عبارت دیگر پژوهشهایی که صرفاً به توصیف تربیت‌جنسی پرداخته بودند و به مزایا و بازده‌های آن نپرداخته بودند.

۲. پژوهشهایی که فاقد کیفیت لازم علمی بودند به این سبب که در نشریات بی‌کیفیت منتشر شده بودند.

۳. پژوهشهایی که فاقد الگوی روش‌شناختی مناسب بودند.

همان‌طور که بیان شد برای تحلیل نهایی در این پژوهش از یافته‌های ۶۶ پژوهش(۳۷ مطالعه داخلی و ۲۹ مطالعه خارجی) (مقاله علمی-پژوهشی، پایان‌نامه، رساله و کتاب) استفاده شده که در جدول ۱ قابل ملاحظه است.

1. Inclusion criterion

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

جدول ۱. پژوهشهای منتخب برای پژوهش حاضر

کد مقاله	نام پژوهشگران	سال اجرا	عنوان پژوهش
۱	محمدی‌پویا، ایمان‌زاده، محمدی‌پویا و زارعی	۱۳۹۸	پدیدارشناختی موانع برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در مقطع متوسطه
۲	معماری و همکاران	۱۳۹۸	واکاوی مفهوم سلامت جنسی دانش‌آموزان نوجوان از منظر صاحب‌نظران با تمرکز بر آموزش والدین
۳	رحمانی، عارفی، افشاری‌نیا و امیری	۱۳۹۸	طراحی بسته آموزشی تربیت‌جنسی نوجوانان مبتنی بر فرهنگ ایرانی و اثربخشی آن بر خودپنداشت دانش‌آموزان متوسطه اول
۴	بامری و سالارزایی	۱۳۹۷	تحلیل رابطهٔ بین سبک زندگی و تربیت‌جنسی نوجوانان شهر زاهدان با نگاهی به پیشگیری از جرم
۵	سعیدی‌رضوانی	۱۳۹۷	پاره حقیقت‌گویی در تحلیل گفتمان انتقادی تربیت‌جنسی نظام آموزشی ایران
۶	مبردی، حسن‌پور ازغدی و امیری‌فراهانی	۱۳۹۶	آگاهی و نگرش مادران نسبت به تربیت‌جنسی کودکان پیش‌دبستانی
۷	محمدبیگی، فقیهی و ناطقی	۱۳۹۶	طراحی الگوی مطلوب برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره ابتدایی
۸	مزیدی و خدمتیان	۱۳۹۶	ارائه الگوی تربیت‌جنسی با تکیه بر دیدگاههای اندیشمندان مسلمان
۹	رشید و حسینی‌اصل نظرلو	۱۳۹۶	بررسی تأثیر آموزش جنسی بر افزایش دانش جنسی والدین و احساس کفایت آنان
۱۰	حاجی‌پور	۱۳۹۵	تحلیل گفتمان انتقادی تربیت‌جنسی در نظام آموزش‌وپرورش ایران (وضعیت موجود)
۱۱	محمدجانی، یارمحمدیان، کجباف و قلتاش	۱۳۹۵	الگوی برنامه‌درسی تربیت‌جنسی برای دوره نوجوانی براساس مبانی قرآن و روایتهای معصومین
۱۲	یاری‌دهنوی و ابراهیمی شاه‌آبادی	۱۳۹۵	پدیدارشناسی تربیت‌جنسی از دیدگاه کارشناسان تربیتی در مدارس متوسطه شهر کرمان
۱۳	مستوفی، گرمارودی، شمشیری و شکیبازاده	۱۳۹۵	تأثیر آموزش گروهی بر آگاهی، نگرش و عملکرد مادران در تربیت‌جنسی دختران نوجوان
۱۴	ابراهیمی، حاج خزیمه، کرمی	۱۳۹۶	امکان‌سنجی آموزش مهارتهای بهداشت جنسی در مدارس
۱۵	افشارکهن، پورخزایی و لطفی	۱۳۹۴	تربیت‌جنسی؛ برنامه‌درسی پوچ دوره ابتدایی
۱۶	جابرزاده انصاری	۱۳۹۴	اثربخشی آموزش تربیت‌جنسی کودکان بر افزایش دانش و نگرش جنسی مادران و دانش‌افزایی کودکان در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی
۱۷	طاوسی	۱۳۹۴	اثربخشی آموزش مؤلفه‌های تربیت‌جنسی به مادران بر اضطراب دختران پایه پنجم و ششم شهرستان قدس

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

جدول ۱. (ادامه)

کد مقاله	نام پژوهشگران	سال اجرا	عنوان پژوهش
۱۸	اسلامیان، اسلامیان و سعیدی‌رضوانی	۱۳۹۴	نگاهی به برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در نظام تعلیم و تربیت با تأکید بر دو عنصر هدف و محتوا
۱۹	رسولی امیرآبادی	۱۳۹۳	بررسی و شناسایی خلأهای موجود تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان
۲۰	رضوانی مهلبانی	۱۳۹۳	رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین با تربیت‌جنسی و مهارت اجتماعی نوجوانان
۲۱	ابراهیمی‌هرستانی	۱۳۹۱	واکاوی برنامه‌درسی مغفول در تربیت‌جنسی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی تحصیلی
۲۲	رزاقی	۱۳۹۰	ارزیابی سلامت جنسی نوجوانان تحت مراقبت شبانه‌روزی و اثربخشی برنامه جامع آموزش جنسی (تربیت‌جنسی) بر ارتقاء دانش، نگرش و خودپنداره جنسی
۲۳	معصومی	۱۳۹۱	بررسی نقش طرحواره‌های مادران در تربیت‌جنسی دختر نوجوانشان
۲۴	احمدی	۱۳۹۱	نیازسنجی برنامه‌درسی تربیت‌جنسی از دیدگاه دبیران دوره متوسطه ناحیه یک آموزش‌وپرورش شیراز سال ۹۱- ۹۰
۲۵	محمدی	۱۳۹۰	میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی دین و زندگی متوسطه ایران
۲۶	کرامتی	۱۳۹۰	تبیین فلسفی رویکرد اگزیستانسیالیستی نسبت به ملاحظات جنسی و جنسیتی در تربیت، و نقد آن براساس آموزه‌های اسلامی به‌منظور ارائه چارچوب مفهومی برای تربیت رسمی
۲۷	امینی، تمنایی‌فر و پاشایی	۱۳۹۰	بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی مقطع متوسطه از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان
۲۸	هاشمی‌علی‌آبادی	۱۳۹۰	غریزه جنسی از نگاه اسلام
۲۹	ابوالقاسمی، مرقاتی‌خویی و تقدیسی	۱۳۸۹	تبیین تربیت‌جنسی دانش‌آموزان ایرانی از دیدگاه مربیان بهداشت مدارس ابتدایی
۳۰	نصیری و جعفری	۱۳۸۹	درآمدی بر مبانی تربیت‌جنسی در تربیت اسلامی
۳۱	نصیری	۱۳۸۸	آسیب‌شناسی تربیت‌جنسی از دیدگاه دبیران مدارس راهنمایی تحصیلی شهرستان مرودشت
۳۲	میرزایی	۱۳۸۸	بررسی اثربخشی آموزش جنسی بر افزایش خویشتنداری جنسی دانشجویان مقطع کارشناسی دختر دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی
۳۳	فقیهی، شکوهی‌یکتا و پرند	۱۳۸۷	آموزش جنسی به کودک و نوجوان از دیدگاه اسلامی و مطالعات روانشناختی

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

جدول ۱. (ادامه)

کد مقاله	نام پژوهشگران	سال اجرا	عنوان پژوهش
۳۴	رهنما، علیین و محمدی	۱۳۸۶	بررسی و تبیین مبانی، اصول و روشهای تربیت‌جنسی با تأکید بر دیدگاه اسلام
۳۵	مهرام و نبی‌زاده شهری	۱۳۸۶	بررسی محتوای کتب درسی دوره راهنمایی و متوسطه از حیث تربیت‌جنسی
۳۶	فرمهینی‌فراهانی	۱۳۸۳	محتوای مناسب برای تربیت‌جنسی در کتب درسی دوره متوسطه
۳۷	عزیززاده فروزی، محمدعلیزاده، پورابولی و نظری	۱۳۸۰	بررسی نظرات معلمان شهر کرمان در مورد نکات مورد لزوم در آموزش جنسی به نوجوان
۳۸	سوچ[1] و همکاران	۲۰۲۰	حمایتهای فراهم شده منطقه ای برای تقویت آموزشهای سلامت جنسی در بین معلمان دبیرستانی و متوسطه
۳۹	مک‌کلر و سیلنس[2]	۲۰۲۰	آموزش بهداشت جنسی در داخل و خارج مدرسه و مداخلات دیجیتال در سلامت جنسی
۴۰	تایلر، شید، لوری و اهرنس[3]	۲۰۲۰	ارزشیابی آموزش بهداشت باروری در عبور از سن جوانی
۴۱	مورالس[4] و همکاران	۲۰۱۹	تطبیق برنامه ارتقای سلامت جنسی مبتنی بر مدرسه برای جوانان کلمبیا
۴۲	فارمر، فلمینگ، بلک و دومونت[5]	۲۰۱۹	ما از نظر آموزش بهداشت جنسی کجا هستیم؟ چشم‌انداز آنتاریو
۴۳	اکورا، توپایاگیل-چوونیگای، اکپور و ماشالا[6]	۲۰۱۸	برداشتهای نوجوانان و معلمان از آموزش جنسی مبتنی بر مدرسه در مدارس ابتدایی اوگاندا
۴۴	تودارو[7] و همکاران	۲۰۱۸	آیا رسانه‌های اجتماعی یک مشکل است یا ابزار؟ راهکارهای جدید برای آموزش جنسی
۴۵	آچاریا، توماس و کان[8]	۲۰۱۷	ارزشیابی برنامه آموزش سلامت جنسی مبتنی بر مدرسه در نپال: نتیجه کارآزمایی کنترل‌شده تصادفی
۴۶	روررباخ و همکاران	۲۰۱۵	برنامه‌درسی آموزش جنسی مبتنی بر حقوق نوجوانان: نتایج یکساله از کارآزمایی تصادفی خوشه ای
۴۷	پاپ و روسو	۲۰۱۵	نقش والدین در شکل‌دهی و بهبود سلامت جنسی کودکان- راههای توسعه برنامه‌های تربیت‌جنسی والدین

1. Szucs
2. Mckellar & Sillence
3. Taylor, Shade, Lowry & Ahrens
4. Morales
5. Farmer, Fleming, Black & Dumont
6. Achora, Thupayagale-Tshweneagae, Akpor & Mashalla
7. Todaro
8. Acharya, Thomas & Cann

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

جدول ۱. (ادامه)

کد مقاله	نام پژوهشگران	سال اجرا	عنوان پژوهش
۴۸	لی[1] و همکاران	۲۰۱۵	عوامل مرتبط با رفتارهای جنسی و برنامه‌های آموزش جنسی برای نوجوانان آسیایی - آمریکایی
۴۹	تاماراکسا، پاواتانا، لاگامپان و تاینگتام[2]	۲۰۱۴	کمک به معلمان برای انجام آموزش جنسی در مدارس متوسطه تایلند: غلبه بر موانع حساس فرهنگی برای آموزش جنسی
۵۰	ویوانکوس، ابوبکر، فیلیپس- هوارد و هانتر[3]	۲۰۱۳	آموزش جنسی مبتنی بر مدرسه با کاهش رفتارهای پرخطر جنسی و عفونتهای مقاربتی در بزرگسالی همراه است
۵۱	داسیلوا، گرا و سپرلینگ[4]	۲۰۱۳	آموزش جنسی از نظر معلمان ابتدایی در نوو هامبورگو، ریوگراند دوسول برزیل
۵۲	سومارت و سوتا[5]	۲۰۱۳	اثربخشی آموزش سلامت جنسی مبتنی بر مدرسه برای دانش‌آموزان دبیرستانی در کاهان کن تایلند
۵۳	نلس[6] و همکاران	۲۰۱۳	آموزش جنسی در بافت مدرسه: کارایی مداخلات آموزشی
۵۴	جوهری، ممات، ابراهیم و محمد[7]	۲۰۱۲	تجزیه و تحلیل آموزش جنسی در مدارس سراسر مالزی
۵۵	کویومجیان، دوژا، عفیفی، زورایک[8]	۲۰۱۲	تربیت‌جنسی و تعیین‌کننده‌های مهارتهای ادارک‌شده امتناع جنسی در نوجوانان لبنانی
۵۶	کرافت[9] و همکاران	۲۰۱۲	آموزش جنسی و رفتارهای جنسی نوجوانان: آیا ویژگیهای جامعه اهمیت دارد؟
۵۷	دایرالا، اوردین، لوپز دل بورگو[10]	۲۰۰۸	تحلیل محتوای کتابهای درسی مدرسه اسپانیا در مورد جنسیت و تولیدمثل انسانی
۵۸	وو، سون، توماس و کانشیرو[11]	۲۰۱۱	عوامل مؤثر بر آموزش جنسی در سیستم مدرسه
۵۹	ویلی[12]	۲۰۱۰	آموزش جنسی و تأثیر آن در بهزیستی جنسی

1. Lee
2. Thammaraksa, Powwattana, Lagampan & Thaingtham
3. Vivancos, Abubakar, Phillips-Howard &Hunter
4. da Silva, Guerra & Sperling
5. Sommart & Sota
6. Nelas
7. Johari, Mamat, Ibrahim & Mohamad
8. Kouyoumjian, DeJong, Afifi & Zurayk
9. Kraft
10. de Irala, Urdiain & López del Burgo
11. Woo, Soon, Thomas & Kaneshiro
12. Wylie

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

جدول ۱. (ادامه)

کد مقاله	نام پژوهشگران	سال اجرا	عنوان پژوهش
۶۰	فرانسیس[1]	۲۰۱۰	آموزش جنسی در آفریقای جنوبی: سه سوال اساسی
۶۱	کبیرو و اورپیناس[2]	۲۰۰۹	عوامل مرتبط با فعالیت‌جنسی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی در نایروبی، کنیا
۶۲	تیمرمن[3]	۲۰۰۹	مهارتهای تدریس و ویژگیهای شخصی معلمان تربیت‌جنسی
۶۳	کربی، لاریس و رولری[4]	۲۰۰۷	برنامه‌های آموزش جنسی و HIV: تأثیر آنها بر رفتار جوانان در سراسر دنیا
۶۴	سیلوا و راس[5]	۲۰۰۳	ارزشیابی برنامه آموزش جنسی مبتنی بر مدرسه برای دانش‌آموزان پسر کم‌درآمد در شیلی
۶۵	کمبل و لوبن[6]	۲۰۰۳	فراهم کردن محیط ارتقای سلامت برای آموزش AIDS/HIV : مدارس دوره متوسطه دوم نامیبیا
۶۶	دوناتی، مدا، اسپینلی و گراندولفو[7]	۲۰۰۰	آموزش جنسی در مدارس متوسطه: یک تجربه ایتالیایی

۴. تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

چارچوب ادراکی شکل گرفته در این پژوهش حول یک مفهوم اصلی است: عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی دوره آموزش عمومی. این چارچوب به‌عناصر دهگانه برنامه‌درسی اکر[8](۲۰۰۳) (منطق، اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی ـ یادگیری، نقش معلم، مواد و منابع آموزشی، گروهبندی فراگیران، مکان، زمان و سنجش و ارزشیابی) اشاره دارد.

۵. پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس

با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهشهای مرتبط با هدف پژوهش حاضر، ابتدا کلیه مفاهیم از طریق فرایند کدگذاری باز استخراج، سپس بر اساس فرایند کدگذاری محوری و گزینشی، کلیه مؤلفه‌ها براساس مفاهیم مشترک دسته‌بندی شده‌اند.

۶. ارائه نتایج ترکیب

در این بخش با توجه به فرایند سنتزپژوهی در یک نمای کلی با مرور داده‌ها و کدگذاری،

1. Francis
2. Kabiru & Orpinas
3. Timmerman
4. Kirby, Laris & Rolleri
5. Silva & Ross
6. Campbell & Lubben
7. Donati, Medda, Spinelli & Grandolfo
8. Akker

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

در بخش فرآورده‌های سنتزپژوهی، الگویی برای تبیین عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره آموزش عمومی طراحی شده است.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهشی عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره آموزش عمومی را چگونه تبیین می‌کنند؟

براساس تحلیل کدهای باز (مفاهیم) استخراج شده از نتایج پژوهشهای انجام شده، ده کد محوری (مقولــه) (منطــق و چرایی، اهداف، محتوا، فعالیتهــای یادگیری، نقش مربی، مواد و منابع آموزشــی، گروهبندی فراگیران، مکان، زمان و سنجش) در قالب یک مقوله هسته‌ای (عناصر برنامه‌درسی) می‌توان الگویی را به‌شرح زیر تنظیم کرد:

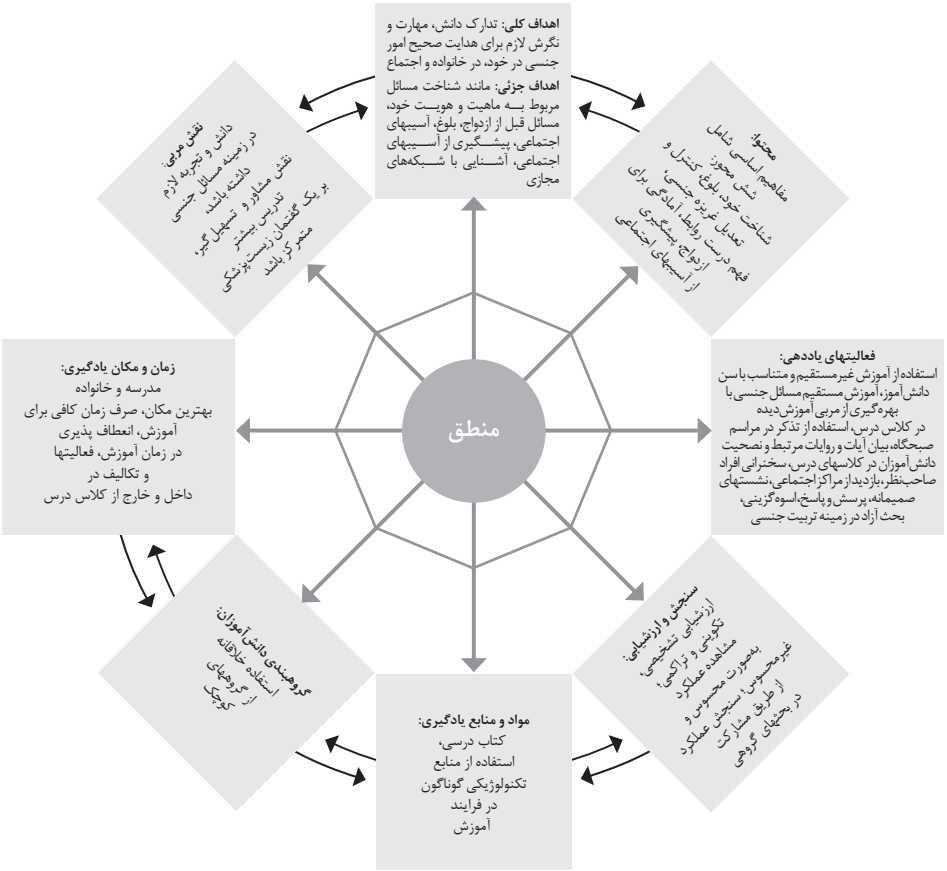

شکل ۱. چارچوب الگوی پیشنهادی عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی برای دوره آموزش عمومی (برگرفته‌ازالگوی تارعنکبوتی اکر، ۲۰۰۳)

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

بحث و نتیجه‌گیری

در نظام تعلیم و تربیت مباحث مرتبط با تربیت و هدایت جنسی از اهمیت و ضرورتی انکارناپذیر برخوردار است. ازاین‌رو ارائهٔ آموزشهای مناسب در این زمینه مورد توجه اکثر نظامهای آموزشی است. پژوهش حاضر با هدف تبیین عناصر برنامه‌درسی تربیت‌جنسی انجام شده است. آنچه از برایند سنتز یافته‌های استخراج شده بر می‌آید این است که ضرورتها و نیازها خود می‌تواند پایه‌ای برای تدوین اهداف برنامهٔ درسی باشد. براساس ضرورت و نیازهای فردی برآمده از پژوهش، امر جنسی جزئی از وجود و حقیقت انسان است و نیز هدایت صحیح امر جنسی برای حفظ سلامتی فردی، روانی، اجتماعی جامعه و نیز جلوگیری از آسیبهای اجتماعی و جنسی ضروری است. برای استخراج اهداف برنامه‌درسی تربیت‌جنسی اقدام شده است. اهدافی که از ارتقای دانش، سواد تربیت‌جنسی دانش‌آموزان تا شناخت مسائل مربوط به ماهیت و هویت خود، مسائل پیش از ازدواج، بلوغ، آسیبهای اجتماعی، پیشگیری از آسیبهای اجتماعی، آشنایی با شبکه‌های مجازی را در برمی‌گیرد. نتایج پژوهش گلدمن[1](۲۰۱۷) که هدف آن آماده کردن نوجوانان به‌عنوان شهروند مسئول، سالم و مولد بوده، با یافته‌های این پژوهش همسو است. همچنین یافته‌ها با نتایج پژوهش چاو[2] و همکاران (۲۰۱۶) که هدف از آن آموزش جنسی، کمک به سلامت جنسی، سلامت انتخاب روابط سالم در میان دانش‌آموزان و بزرگسالان است و نیز با پژوهش عزیززاده‌فروزی و همکاران، (۱۳۸۰) که اهداف آن برنامه‌درسی تربیت‌جنسی ناظر بر پیشگیری از تهاجم فرهنگی، هدایت جنسی، حفظ پاکدامنی، پیشگیری از تخلف جنسی، آمادگی تشکیل خانواده، سلامت روان، تغییر فرهنگ مدیریت رفتارهای جنسی، ارائه دستورالعمل اجرایی مشخص برای آموزشهای جنسی، افزایش دانش و مهارت مدرسان مدارس، ایجاد صفتها و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفتهای ناشایست در دانش‌آموزان و توجه به ابعاد معنوی و روحانی مسائل جنسی بوده، همسو است. بنابراین، توجه به هدف در این برنامه‌درسی امری اساسی است، زیرا اگر قرار است برنامه‌درسی طرح‌ریزی شود و اگر الزامی است که کوششهایی برای اصلاح و بهبود در آینده انجام شود، داشتن اهداف مشخص ضرورت دارد. همچنین با توجه به اهداف مورد مستخرج از نیاز، محتوای برنامه تنظیم‌پذیر است و به‌عنوان مهم‌ترین عنصر، باید توجه خاصی به آن شود. نتایج پژوهشهای مهرام و نبی‌زاده‌شهری (۱۳۸۶)، محمدی(۱۳۹۰)، فرمهینی‌فراهانی(۱۳۸۳)، یاری‌دهنوی و ابراهیمی‌شاه‌آبادی (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که به محتوای برنامه‌درسی تربیت‌جنسی به‌ویژه در دورهٔ تحصیلی متوسطه که دوره بلوغ دانش‌آموزان است، کم‌توجهی شده است. بنابراین، در این زمینه باید برنامه‌ریزی منسجم به‌منظور تدوین و طراحی محتوای برنامه‌درسی تربیت‌جنسی انجام شود. در ادامه باید توجه داشت که محتوا به‌عنوان مقولهٔ محوری نقش تأثیرگذاری بر روشهای یاددهی-یادگیری،

1. Goldman
2. Chau

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

مســـئولیت اجرایی معلم و ارزشـــیابی دارد. همچنین زمان، فضا و مواد و منابع شرایط مناسب را برای یادگیری و ایفای نقش مدرس فراهم می‌آورند.

ویلســـون[1] و همکاران و میلتون[2] و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند که نقش معلمان در تربیت‌جنســـی نقشـــی حیاتی است. همان‌طور که نتایج این پژوهش هم نشـــان داده مفاهیم تربیت‌جنسی عمدتاً در آموزشهای غیررسمی یا همان یادگیری ضمنی است و کمتر در آموزشهای رسمی مشاهده شده است. بنابراین معلمان می‌توانند با برنامه‌ریزی درســـت و دقیق، از یادگیری ضمنی فراگیران، که در راستای برنامه‌درســـی آشکار است، استفادهٔ مناســـب را به‌عمل آورند و مفاهیم تربیت‌جنسی را به آنان آموزش دهند. همچنین نقش معلم در کنش و واکنش با عوامل مداخله‌گر و البته با توجه به بسترهای مناسب فراهم شـــده، به پیامدهای مثبت در نتایج برنامه‌ها نظیر پرورش مؤلفه‌های دانشـــی، مهارتی و نگرشی فراگیران منجر خواهد شد که نتایج پژوهش محمدبیگی و ناطقی (۱۳۹۶) نیز حاکی از این امر است.

از آنجایی‌که بحث تربیت‌جنســـی در برنامه‌درسی می‌تواند فرصتی مناسب برای شکل‌گیری هویت دانش‌آموزان، درک درســـت از مفهوم خود، اجرای مناســـب نقش جنســـیتی در جامعه و خانواده و ... باشد، پیشنهاد می‌شود کارگروههای متفاوت و متخصص به‌ویژه در زمینهٔ برنامهٔ دورهٔ متوسطه تشکیل شـــود تا اهداف و محتوای دروســـی مانند دیـــن و زندگی، مطالعات اجتماعی و مهـــارت زندگی برای گنجاندن مفاهیم و مؤلفه‌های تربیت‌جنسی، مورد بازنگریهای اساسی قرار گیرند. برای این امر می‌توان از رویکردهای تلفیقی سازماندهی محتوای درسی که ابزاری بسیار مهم برای طراحی برنامه‌های درسی به‌شمار می‌آید، استفاده مناسب کرد. همچنین با توجه به نقش خطیر معلمان و والدین در اجرای برنامهٔ درســـی، پیشنهاد می‌شود تا با برگزاری دوره‌های آموزشی با حضور صاحب‌نظران و متخصصان، آگاهی والدین را از مفاهیم، مؤلفه‌ها و عناصر اصلی برنامه‌درســـی تربیت‌جنسی افزایش دهند. همچنین مراکز و دانشگاههای متولی امر تعلیم و تربیت معلم نیز جـــهت‌گیری خـود را در زمینهٔ ایـن برنامـه‌درسی اصلاح کنند و مفاهیم، اصول و اهداف این برنامه‌درسی را در اختیار مدرسان و فراگیران قرار دهند. در ادامه با توجه به نقش تأثیرگذار مواد و منابع آموزشی در امر تربیت‌جنسی مدارس، کتابچه‌های آموزشی را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. همچنین با ایجاد کانال اجتماعی با مدیریت معلمان به کنجکاوی دانش‌آموزان پاســـخگو باشـــند. در پایان اینکه روشـــهای تدریس و ارزشـــیابی مبتنی بر برنامه‌درسی تربیت‌جنســـی از مواردی است که باید توجه ویژه به آن داشت، چرا که در موفقیت هر رویکردی توجه به بخش اجرا و ارزشیابی به اندازه اهداف آن رویکرد، با اهمیت است. در این زمینه پیشنهاد می‌شود که از رویکردهای مشـــارکتی و تلفیقی تدریس و همچنین مهارتهای ارزشیابی چندجانبه استفادهٔ مناسب به‌عمل آید.

1. Wilson
2. Milton

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

منابع

REFERENCES

ابراهیمی، صلاح‌الدین؛ حاج‌خزیمه، مجتبی و کرمی، محمدرضا. (۱۳۹۶). امکان‌سنجی آموزش مهارت‌های بهداشت جنسی در مدارس. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۱۰ (۱)، ۱-۸.

ابراهیمی‌هرستانی، اصغر. (۱۳۹۱). *واکاوی برنامه‌درسی مغفول در تربیت‌جنسی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی تحصیلی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد.

ابوالقاسمی، ناریا؛ مرقاتی‌خویی، عفت‌السادات و تقدیسی، محمدحسین. (۱۳۸۹). تبیین تربیت‌جنسی دانش‌آموزان ایرانی از دیدگاه مربیان بهداشت مدارس ابتدایی. *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، ۸ (۲)، ۲۷-۳۹.

احمدی، سیده‌طاهره. (۱۳۹۱). *نیازسنجی برنامه‌درسی تربیت‌جنسی از دیدگاه دبیران دوره متوسطه ناحیه یک آموزش‌وپرورش شیراز سال ۹۰-۹۱*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مردوشت.

اسلامیان، حسن؛ اسلامیان، زهرا و سعیدی‌رضوانی، محمود . (۱۳۹۴). نگاهی به برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در نظام تعلیم و تربیت با تاکید بر دو عنصر هدف و محتوا. مجموعه *مقالات نهمین همایش ملی اشراق اندیشه مطهر، خانواده و تربیت‌جنسی*، دانشگاه فردوسی مشهد.

افشارکهن، زهرا؛ پورخزایی، سعیده و لطفی، نسرین. (۱۳۹۴). تربیت‌جنسی؛ برنامه‌درسی پوچ دوره ابتدایی. *همایش ملی آموزش ابتدایی*، دانشگاه بیرجند.

اکبری، نورالله. (۱۳۹۲). آموزش جنسی در مدرسه‌ها؛ ضرورتها و بایدها. *چشم‌انداز ایران*، ۸۰، ۹۱- ۹۲.

امینی، محمد؛ تمنایی‌فر، محمدرضا و پاشایی، رقیه . (۱۳۹۰). بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی مقطع متوسطه از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان. *مجله علمی- پژوهشی پژوهشهای برنامه‌درسی*، ۱ (۱)، ۱۶۹-۲۰۲.

اوحدی، بهنام. (۱۳۸۴). *تمایلات و رفتارهای جنسی طبیعی و غیرطبیعی انسان*. اصفهان: نشر آتروپات.

بامری، اسحق و سالارزایی، امیرحمزه . (۱۳۹۷). تحلیل رابطهٔ بین سبک زندگی و تربیت‌جنسی نوجوانان شهر زهدان با نگاهی به پیشگیری از جرم. *فصلنامه مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۵ (۲۹)، ۷۳-۹۶.

پورامینی، محمدباقر. (۱۳۸۳). تربیت‌جنسی در سیره نبوی. مجموعه *مقالات تربیت اسلامی ویژه تربیت‌جنسی. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۳ (۸)، ۱۶۵-۱۸۲.

جابرزاده انصاری، شقایق. (۱۳۹۴). *اثربخشی آموزش تربیت‌جنسی کودکان بر افزایش دانش و نگرش جنسی مادران و دانش‌افزایی کودکان در پیشگیری از سوءاستفاده جنسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهرا (س).

جعفری‌ثانی، حسین؛ ابراهیمی‌هرستانی، اصغر و کرمی، مرتضی. (۱۳۹۰). راهکارهای پیشگیری از وقوع انحرافات جنسی. *پنجمین کنگره خانواده و سلامت جنسی*، دانشگاه شاهد، تهران.

چراغ‌چشم، عباس. (۱۳۸۳). مجموعه *مقالات: تربیت اسلامی (ویژه تربیت‌جنسی)*. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

حاجی‌پور، حامد. (۱۳۹۵). *تحلیل گفتمان انتقادی تربیت‌جنسی در نظام آموزش‌وپرورش ایران (وضعیت موجود)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی.

رحمانی، احسان؛ عارفی، مختار؛ افشاری‌نیا، کریم و امیری، حسن. (۱۳۹۸). طراحی بسته آموزشی تربیت‌جنسی نوجوانان مبتنی بر فرهنگ ایرانی و اثربخشی آن بر خودپنداشت دانش‌آموزان متوسطه اول. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۸ (۷۹)، ۸۳۹-۸۴۹.

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

رزاقی، رضا. (۱۳۹۰). *ارزیابی سلامت جنسی نوجوانان تحت‌مراقبت شبانه‌روزی و اثربخشی برنامه جامع آموزش جنسی (تربیت‌جنسی) بر ارتقاء دانش، نگرش و خودپنداره جنسی*. رساله دکتری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.

رسولی‌امیرآبادی، زهرا. (۱۳۹۳). *بررسی و شناسایی خلأهای موجود تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه کاشان.

رشید، خسرو و حسینی‌اصل نظرلو، مریم. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر آموزش جنسی بر افزایش دانش جنسی والدین و احساس کفایت آنان. *نشریه علمی - پژوهشی آموزش و ارزشیابی*، ۱۰ (۳۷)، ۱۴۳-۱۶۲.

رضوانی مهلبانی، مریم. (۱۳۹۳). *رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین با تربیت‌جنسی و مهارت اجتماعی نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت.

رهنما، اکبر؛ علیین، حمید و محمدی، حسین. (۱۳۸۶). بررسی و تبیین مبانی، اصول و روش‌های تربیت‌جنسی با تأکید بر دیدگاه اسلام. *دوماهنامه علمی- پژوهشی دانشگاه شاهد*، ۱۴ (۲۴)، ۹۸-۱۱۰.

سعیدی‌رضوانی، محمود. (۱۳۹۷). پاره حقیقت‌گویی در تحلیل گفتمان انتقادی تربیت‌جنسی نظام آموزشی ایران. *پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت*، ۸ (۱)، ۱۶۰-۱۷۳.

شورت، ادموند سی. (۲۰۰۷). *روش‌شناسی مطالعات برنامه‌درسی*، ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران. تهران: انتشارات سمت.

طاوسی، سمیرا. (۱۳۹۴). *اثربخشی آموزش مؤلفه‌های تربیت‌جنسی به مادران بر اضطراب دختران پایه پنجم و ششم شهرستان قدس*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.

عزیززاده فروزی، منصوره؛ محمدعلیزاده، سکینه؛ پورابولی، بتول و نظری، طاهره. (۱۳۸۰). بررسی نظرات معلمان شهر کرمان در مورد نکات مورد لزوم در آموزش جنسی به نوجوان. *مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی شهید صدوقی یزد*، ۹ (۴)، ۹۱-۹۸.

فرمهینی‌فراهانی. محسن. (۱۳۸۳). محتوای مناسب برای تربیت‌جنسی در کتب درسی دوره متوسطه. *دانشور رفتار*، ۱۱ (۹)، ۱-۱۴.

_____. (۱۳۸۵). درآمدی بر تربیت‌جنسی در متون دینی اسلام. *پژوهشهای تعلیم اسلامی*، ۱ (۳)، ۱۴۱-۱۷۸.

_____. (۱۳۹۲). تربیت‌جنسی: وظیفه مشترک خانواده و مدرسه. *ماهنامه تربیتی پیوند*، ۲۰، ۱۶-۴۱.

فروید، زیگموند. (۱۳۴۳). *سه رساله درباره تئوری میل جنسی*، ترجمه هاشم رضی. تهران: آسیا.

فقیهی، علی‌نقی؛ شکوهی‌یکتا، محسن و پرند، اکرم. (۱۳۸۷). آموزش جنسی به کودک و نوجوان از دیدگاه اسلامی و مطالعات روانشناختی. *دوفصلنامه علمی - تخصصی تربیت اسلامی*، ۳ (۷)، ۵۱-۸۰.

کاویانی، حسن؛ لیاقت‌دار، محمدجواد؛ زمانی، بی‌بی‌عشرت و عابدینی، یاسمین. (۱۳۹۷). الگوی برنامه‌ریزی درسی در کلاس معکوس: سنتزپژوهی روشها. *دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامهٔ درسی*، ۶ (۱۱)، ۲۰۳-۲۷۱.

کرامتی، معصومه. (۱۳۹۰). *تبیین فلسفی رویکرد اگزیستاسیالیستی نسبت به ملاحظات جنسی و جنسیتی در تربیت، و نقد آن براساس آموزه‌های اسلامی به‌منظور ارائه چارچوب مفهومی برای تربیت رسمی*. رساله دوره دکتری تعلیم و تربیت اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشکده تربیت مدرس.

کرد، حبیب‌الله؛ جلیلی، منصوره و کرد، مختار. (۱۳۹۷). تحلیل و واکاوی مبانی فطرت تربیت اجتماعی در دوره ابتدایی. *فصلنامه جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش*، ۹، ۶۷-۷۸.

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

مبردی، کتایون؛ حسن‌پور ازغدی، سیده‌بتول و امیری‌فراهانی، لیلا. (۱۳۹۶). آگاهی و نگرش مادران نسبت به تربیت‌جنسی کودکان پیش‌دبستانی. *نشریه پرستاری ایران*، ۳۰ (۱۰۶)، ۳۵-۴۵.

محمدبیگی، رضا؛ فقیهی، علیرضا و ناطقی، فائزه. (۱۳۹۶). طراحی الگوی مطلوب برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در دوره ابتدایی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۳ (۴۵)، ۲۱-۳۹.

محمدجانی، صدیقه؛ یارمحمدیان، محمدحسین؛ کجباف، محمدباقر و قلتاش، عباس. (۱۳۹۵). الگوی برنامه‌درسی تربیت‌جنسی برای دوره نوجوانی براساس مبانی قرآن و روایت‌های معصومین. *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۷ (۳)، ۱۹-۴۳.

محمدی، علی. (۱۳۹۰). *میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت‌جنسی در برنامه‌درسی دین و زندگی دوره متوسطه ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مردوشت.

محمدی‌پویا، سهراب؛ ایمان‌زاده، علی؛ محمدی‌پویا، فرامرز و زارعی، احمد. (۱۳۹۸). پدیدارشناختی موانع برنامه‌درسی تربیت‌جنسی در مقطع متوسطه. *دوفصلنامه علمی – پژوهشی دین و ارتباطات*، ۲۶ (۱)، ۳۰۳-۳۳۴.

مزیدی، محمد و خدمتیان، محمد. (۱۳۹۶). ارائه الگوی تربیت‌جنسی با تکیه بر دیدگاه‌های اندیشمندان مسلمان. *دوفصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی*، ۱۲ (۲۵)، ۱۶۱-۱۸۳.

مستوفی، ناهید؛ گرمارودی، غلامرضا؛ شمشیری، احمدرضا و شکیبازاده، الهام. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش گروهی بر آگاهی، نگرش و عملکرد مادران در تربیت‌جنسی دختران نوجوان. *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، ۱۴(۳)، ۴۵-۵۹.

معصومی، معصومه. (۱۳۹۱). *بررسی نقش طرحواره‌های مادران در تربیت‌جنسی دختران نوجوانشان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء.

معماری، سعیده؛ خنیفر، حسین؛ مهران، گلنار؛ یزدانی، حمیدرضا و فریدونی، سمیه. (۱۳۹۸). واکاوی مفهوم سلامت جنسی دانش‌آموزان نوجوان از منظر صاحب‌نظران با تمرکز بر آموزش والدین: تحلیل محتوای کیفی. *مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، ۸ (۳)، ۲۴۷-۲۵۹.

مهرام، بهروز و نبی‌زاده‌شهری، بتول. (۱۳۸۶). *بررسی محتوای کتب درسی دوره راهنمایی و متوسطه از حیث تربیت‌جنسی. خلاصه مقالات سومین کنگره سراسری خانواده و سلامت جنسی. سومین کنگره سراسری خانواده و سلامت جنسی*. مرکز آفرینش‌های فرهنگی- هنری، تهران.

میرزایی، سودابه. (۱۳۸۸). *بررسی اثربخشی آموزش جنسی بر افزایش خویشتنداری جنسی دانشجویان دختر دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.

نصیری، یوسف. (۱۳۸۸). *آسیب‌شناسی تربیت‌جنسی از دیدگاه دبیران مدارس راهنمایی تحصیلی شهرستان مرودشت*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان.

نصیری، یوسف و جعفری، سید ابراهیم. (۱۳۸۹). درآمدی بر مبانی تربیت‌جنسی در تربیت اسلامی. *مطالعات اسلامی در علوم انسانی*، ۱(۱)، ۱۰۱-۱۱۸.

هاشمی‌علی‌آبادی، سید احمد. (۱۳۹۰). *غریزه جنسی از نگاه اسلام*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم.

یاری‌دهنوی، مراد و ابراهیمی شاه‌آبادی، فاطمه. (۱۳۹۵). پدیدارشناسی تربیت‌جنسی از دیدگاه کارشناسان تربیتی در مدارس متوسطه شهر کرمان. *دوفصلنامه علمی- ترویجی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام*، ۴ (۷)، ۹۵-۱۱۴.

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

Acharya, D., Thomas, M., & Cann, R. (2017). Evaluating school-based sexual health education programme in Nepal: An outcome from a randomised controlled trial. *International Journal of Educational Research*, *82*(1), 147-158.

Achora, S., Thupayagale-Tshweneagae, G., Akpor, O. A., & Mashalla, Y. J. S. (2018). Perceptions of adolescents and teachers on school-based sexuality education in rural primary schools in Uganda. *Sexual and Reproductive Healthcare, 17,* 12-18.

Campbell, B., & Lubben, F. (2003).The provision of a health promoting environment for HIV/AIDS education: The case of Namibian senior secondary schools. *International Journal of Educational Development, 23*(5), 529-542.

Chau, K., Traoré Seck, A., Chandra-Mouli, V., & Svanemyr, J. (2016). Scaling up sexuality education in Senegal: Integrating family life education into the national curriculum. *Journal of Sex Education, 16*(2), 503-519.

da Silva, D. Q., Guerra, O. U., & Sperling, C. (2013). Sex education in the eyes of primary school teachers in Novo Hamburgo, Rio Grande do Sul, Brazil. *Reproductive Health Matters, 21*(41), 114-123.

de Irala, J., Urdiain, I. G., & López del Burgo, C. (2008). Analysis of content about sexuality and human reproduction in school textbooks in Spain. *Public Health, 122*(10), 1093-1103.

Donati, S., Medda, E., Spinelli, A., & Grandolfo, M. E. (2000). Sex education in secondary schools: An Italian experience. *Journal of Adolescent Health, 26*(4), 303-308.

Esere, M. O. (2008). Effect of sex education programme on at-risk sexual behavior of school-going adolescents in Ilorin, Nigeria. *African Health Sciences, 8*(2), 120-125.

Farmer, E., Fleming, N., Black, A., & Dumont, T. (2019). Where are we in terms of sexual health education? An Ontario perspective. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada, 41*(6), 835-837.

Francis, D. A. (2010). Sexuality education in South Africa: Three essential questions. *International Journal of Educational Development, 30*(3), 314-319.

Garland-Levett, S. (2017). Exploring discursive barriers to sexual health and social justice in the New Zealand sexuality education curriculum. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning, 17*(2), 121-134.

Johari, T., Mamat, M., Ibrahim, M., & Mohamad, Z. (2012). Analysis on sex education in schools across Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 59,* 340-348.

Kabiru, C. W., & Orpinas, P. (2009). Factors associated with sexual activity among high-school students in Nairobi, Kenya. *Journal of Adolescence, 32*(4), 1023-1039.

Kirby, D. B., Laris, B. A., & Rolleri, L. A. (2007). Sex and HIV education programs: Their impact on sexual behaviors of young people throughout the world. *Journal of Adolescent Health, 40*(3), 206-217.

Kouyoumjian, S., DeJong, J., Afifi, R., & Zurayk, H. (2012). Sexuality education and determinants of perceived sex refusal skills among Lebanese adolescents. *International Journal of Infectious Diseases, 16*(1), e317-e473.

Kraft, J. M., Kulkarni, A., Hsia, J., Jamieson, D. J., & Warner, L. (2012). Sex education and adolescent sexual behavior: Do community characteristics matter?. *Contraception, 86*(3), 276-280.

Lee, Y.-M., Florez, E., Tariman, J., McCarter, S., & Riesche, L. (2015). Factors related to sexual behaviors and sexual education programs for Asian-American adolescents. *Applied Nursing Research, 28*(3), 222-228.

Mckellar, K., & Sillence, E.M. (2020). Sexual health education in and outside of schools and digital sexual health interventions. In *Teenagers, sexual health information and the digital age* (pp. 25-39). Elsevier Inc. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816969-8.00003-5

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]

Milton, J., Berne, L., Peppard, W., Patton, W., Hunt , L., & Wright, S. (2001). Teaching sexuality education in high schools: What qualities do Australian teachers value? *Sex Education, 1*(12), 175-186.

Morales, A., Garcia-Montaño, E., Barrios-Ortega, C., Niebles-Charris, J., Garcia-Roncallo, P., Abello-Luque, D., … Martínez, O. (2019). Adaptation of an effective school-based sexual health promotion program for youth in Colombia. *Social Science and Medicine, 222*, 207-215.

Naz, R. (2014). Sex education in Fiji. *Sexuality & Culture, 18*(3), 664-687.

Nelas, P., Aparício, G., Duarte, J., Ferreira, M., Albuquerque, C., & Fernandes, C. (2013). Sexual education in school context: The efficience of a training intervention. *Atención Primaria, 45*, 208-215.

Pop, M. V., & Rusu, A. S. (2015). The role of parents in shaping and improving the sexual health of children – Lines of developing parental sexuality education programmes. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 209,* 395-401.

Rohrbach, L. A., Berglas, N. F., Jerman, P., Angulo-Olaiz, F., Chou, C.-P., & Constantine, N. A. (2015). A rights-based sexuality education curriculum for adolescents: 1-year outcomes from a cluster-randomized trial. *Journal of Adolescent Health, 57*(4), 399-406.

Silva, M., & Ross, I. (2003). Evaluation of a school-based sex education program for low income male high school students in Chile. *Evaluation and Program Planning, 26*(1), 1-9.

Sommart, J., & Sota, C. (2013). The effectiveness of a school-based sexual health education program for junior high school students in Khon Kaen, Thailand. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 91*, 208-214.

Szucs, L. E., Rasberry, C. N., Jayne, P. E., Rose, I. D., Boyce, L., Murray, C. C., … Roberts, G. (2020). School district-provided supports to enhance sexual health education among middle and high school health education teachers. *Teaching and teacher Education, 92,* 103045.

Taylor, R. J., Shade, K., Lowry, S. J., & Ahrens, K. (2020). Evaluation of reproductive health education in transition-age youth. *Children and Youth Services Review, 108,* 104530.

Thammaraksa, P., Powwattana, A., Lagampan, S., & Thaingtham, W. (2014). Helping teachers conduct sex education in secondary schools in Thailand: Overcoming culturally sensitive barriers to sex education. *Asian Nursing Research, 8*(2), 99-104.

Timmerman, G., & Timmerman, M. C. (2009). Teaching skills and personal characteristics of sex education teachers. *Teaching and Teacher Education, 25*(3), 500-506.

Todaro, E., Silvaggi, M., Aversa, F., Rossi, V., Nimbi, F. M., Rossi, R., & Simonelli, C. (2018). Are social media a problem or a tool? New strategies for sexual education. *Sexologies, 27*(3), e67-e70.

Van Den Akker, J. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper & U. Hameyer (Eds.), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Vivancos, I., Abubakar, P., Phillips-Howard, P., & Hunter, P. R. (2013). School-based sex education is associated with reduced risky sexual behaviour and sexually transmitted infections in young adults. *Public Health, 127*(1), 53-57.

Wilson, K. L., Wiley, D. C., Housman, J., McNeil, E. B., & Rosen, B. L. (2015). Conceptualizing and implement a professional development pilot program for public school teachers to strengthen sexuality education. *Pedagogy in Health Promotion,* Advance online publication. doi:10.1177/2373379915583676

Woo, G. W., Soon, R., Thomas, J. M., & Kaneshiro, B. (2011). Factors affecting sex education in the school system. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology, 24*(3), 142-146.

Wylie, K. (2010). Sex education and the influence on sexual wellbeing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 5*, 440-444.

[Downloaded from mail.qjoe.ir on 2026-09-27]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1401.38.2.1.1]